

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 50.

Fredagen den 27 april.

Kl. 2,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Hans Ericson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 259, angående ytterligare anslag till anordnande av förvaringsskjul för flygbåtar m. m.;

nr 268, angående förändrade grunder för pensionering av marinens stammanskap m. m.;

nr 258, angående omorganisation av och lönerreglering för överintendentsämbetet samt angående länsarkitekter m. m.;

nr 277, angående användande av överskott i djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid Ulriksdals, Haga och Drottningholms slott m. m.;

nr 278, angående beredande av ytterligare medel till restaurering av Ulriksdals slott;

nr 240, angående anslag till ökat arbetsbiträde hos lantmäteristyrelsen;

nr 247, angående anslag till lantmäteristyrelsens reproduktionsanstalt;

nr 272, angående anslag för tillsyn å vissa enskilda skogar;

nr 273, angående anslag till den lägre skogsundervisningen och skogshushållning i allmänhet m. m.;

nr 274, angående driftkostnader under år 1918 för statens skogsdomäner m. m.;

nr 275, angående tillfällig avlöningsförbättring för vissa lantmätare;

nr 276, angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åt lärlingen vid Alnarps lantbruksskola F. W. Hult; och

nr 281, angående pension åt förre kronojägaren A. J. Johansson.

Samtliga dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 50.

§ 3.

Svar å interpellation.

Herr talmannen gav nu ordet till

Hans excellens herr statsministern Swartz, som anförde: Herr talman, mina herrar! Med kammarens tillstånd har herr Röing till mig framställt följande frågor:

»1) Anser herr statsministern de lagbestämmelser för vår rättsskipning tillfredsställande, vilka möjliggjort att i målet mellan avlidne v. häradshövding Karl Staaff och professor G. Mittag-Leffler något slutligt utslag i sak aldrig blivit fällt?

2) Om dessa bestämmelser icke synas herr statsministern tillfredsställande, kan det då väntas, att regeringen kommer att vidtaga erforderliga åtgärder för att få dem ersatta med sådana, som motsvara det allmänna rättsmedvetandets krav?»

I anledning härav tillåter jag mig att anföra följande.

Då herr Röings interpellation kom mig till handa och jag sökte efter förmåga bilda mig en uppfattning rörande de önskemål i avseende på lagstiftning, han genom sin interpellation velat främja, stod det snart nog klart för mig, att beträffande skyddet för död mans ära nu gällande rättsregler icke torde tillfredsställa det allmänna rättsmedvetandet. Då jag emellertid, såsom herrarna väl veta, icke kan yttra mig med den skolade juristens auktoritet, ansåg jag riktigast att för vinnande av säkrare hållpunkter för frågans bedömande inhämta yttrande av professor Thyren — den svenske fackman, som har strafflagsreformen sig i första hand anförtrödd och därför har haft särskild anledning att överväga även nu förevarande ämne. Det uttalande, jag från honom erhållit, skall jag taga mig friheten att här återgiva, i vissa delar ordagrant, i andra i förkortad form. Herr Thyren yttrar:

»Det av interpellanten berörda förhållande torde få anses uppenbara en lucka i svensk straffrätt. Denna lucka utfylles emellertid icke därigenom, att allmän åklagare erhåller befogenhet att åtala ärekränkning mot förutvarande ämbetsman, där denna haft sin grund i ämbetsverksamheten: olägenheten kan tydligen framkomma även i fråga om annan person än ämbetsman. Icke heller utfylles luckan därigenom, att någon efterlevande efter avliden person erhåller befogenhet att fullfölja talan om ansvar, som ursprungligen väckts utav den avlidne, men vid hans död ännu icke avgjorts genom lagakraftvunnen dom. Döden kan inträffa, innan den förnärmade hunnit åtala handlingen i fråga; och handlingen kan företagas efter hans död: i intetdera fallet är en obetingad strafffrihet på sin plats. Ett effektivt utfyllande av luckan läser därför icke kunna ske på annat sätt, än att vissa efterlevande erhålla befogenhet att anställa — och därmed även att fullfölja ett redan anställt — åtal för ärekränkning, vare sig denna ägt rum i den avlidnes livstid eller icke; allt under den självklara förutsättning, att icke särskilt hinder möter i form av preskription, res judicata eller annorledes.

En blick på nu gällande europeisk strafflagstiftning — såväl

som på nu föreliggande europeiska strafflagsförslag — visar, att här ifrågasatta institut, ärekränkning mot död man, har mycket allmän giltighet — ända till den grad, att den svenska straffrättens negativa ståndpunkt är ett nästan enastående undantag. Däremot gäller visserligen, såsom i rättsfrågor överhuvud, att detaljerna ställa sig mycket olika i olika rättsordningar.»

Herr Thyren påvisar härefter, hurusom ett flertal europeiska strafflagar, bland dem den danska och den norska, straffa alla former av ärekränkning mot död man, medan andra göra mer eller mindre vittgående inskränkningar; sålunda stadga vissa lagar, bland dem den finska, här allenast straff för förtal, d. v. s. den form av ärekränkning, som innefattar beskyllning för viss eller vissa nedsättande handlingar. Även de strafflagsförslag, som under det sista decenniet utarbetats i vissa länder, förete sins emellan liknande skillaktigheter. Straffet för ärekränkning mot död man är gemenligen detsamma som vid annan ärekränkning.

Herr Thyren framhåller vidare, hurusom för frågan om dylika straffstadgandens praktiska verkan det är av synnerlig vikt, i vems hand åtalsrätten lägges, och påvisar de olikheter, som i detta hänseende råda mellan skilda länders lagar. De romanska lagarna i allmänhet, liksom även den norska, göra i princip arvinge såsom sådan till målsägande. Flertalet gällande lagar och alla mera betydande lagförslag giva emellertid icke åtalsrätt åt arvingen såsom sådan, utan knyta denna rätt till blodsbandet, stundom även till svägerlag, myndlings- eller fosterbarnsförhållande o. s. v. Kretsen av åtalsberättigade anhöriga utgöres vanligen av maka, barn, föräldrar och syskon. Finlands och Norges lagar samt det sista danska strafflagsförslaget av 1916 hava infört en tidsgräns, från personens död räknat, efter vars förlöpande straffskydd upphör, så att en där-efter skeende ärekränkning icke kan åtalas. I den finska lagen är denna tidrymd 20 år, i de båda andra, där den emellertid icke gäller förtal mot bättre vetande, är den 10 år.

Efter den nu av mig i korthet återgivna översikten fortsätter herr Thyren:

»Denna överblick över nu gällande europeisk strafflagstiftning samt på dagordningen stående förslag torde bättre än någon argumentering dels visa, att på detta ställe en lucka finnes i svensk straffrätt, dels angiva medlet att utfylla densamma; och det kan väl under inga förhållanden betvivlas, att en revision av vår strafflag kommer att bringa denna fråga till närmare överensstämmelse med det moderna rättsmedvetandet. I själva verket är det — även om man bortser från pietetskänslan hos efterlevande, vilken emellertid även den förvisso förtjänar att skyddas — ett omisskänneligt intresse för den enskilde, och indirekt för samhället, att den enskilde, medan han är i livet, kan trösta sig vid den tanke, att hans goda namn och rykte även efter döden skyddas. Å andra sidan måste naturligen institutet med den försiktighet genomföras, att den historiska kritiken får tillbörligt spelrum. Men sistnämnda svårighet framkommer ju även i nu gällande svensk rätt, där gränsen mellan en

Svar å interpellation.
(Porta.)

berättigad politisk, vetenskaplig, litterär eller konstnärlig kritik och en straffbar ärekränkning icke alltid är lätt att uppdraga; denna svårighet får således icke heller i fråga om ärekränkning mot död man vara något avgörande hinder för en kriminalisation. Beträffande effektiviteten av bestämmelsen, är det tydligt, att den växer med kretsen av åtalsberättigade; och skulle någon finna betänkligt, att straffskydd komme att saknas för den, som icke efterlämnat vissa nära anhöriga, så låte det väl t. ex. tänka sig, att i likhet med Norges m. fl. lagar giva åtalsrätt *dessutom* åt varje arvinge, *ex testato* eller *intestato*, fysisk eller juridisk person.

Att den, som har rätt att anställa åtal för en *efter* den förmädes död skedd ärekränkning, därmed även bör ha rätt att anställa resp. fullfölja åtal för ärekränkning, som skett *före* den förmädes död, kan efter modern rättsåskådning icke betvivlas; i några länder har lagen, i andra rättspraxis tydligt uttalat detta. Att utsträcka allmän åklagares befogenhet att åtala brott mot ämbetsman även till ärekränkning mot förutvarande eller avliden ämbetsman, där denna haft sin grund i ämbetsverksamheten, behöver väl icke möta några särskilt stora betänkligheter, men torde, enligt det förut sagda, knappast visa sig praktiskt nödvändigt; i några rättsordningar har så skett, men i flertalet icke.

Slutligen bör kanske erinras, vad som gäller om all reformering av ärekränkningssbrotten, att den praktiska verkan naturligen högst väsentligt beror på den särskilda lagstiftningen rörande ansvar för tryckt skrift; framför allt gäller detta, såsom välbekant, i fråga om dylika handlingar på politisk bas.»

Så långt professor Thyrén. Som herrarna finna, giva hans uttalanden ett det kraftigaste stöd för den uppfattningen, att lagstiftningsåtgärder här äro av behovet påkallade. Regeringens övriga ledamöter äro ock med mig ense därom, att de av interpellanten uttalade önskemålen om förbättrad lagstiftning till skydd för dödmans ära böra vinna beaktande, och genom professor Thyréns uttalanden har visshet vunnits att så även kommer att ske i det förslag till nya bestämmelser i ämnet, vilket är att förvänta från honom såsom ett led i hans förslag till ny strafflag. Att i avvaktan på den förestående stora strafflagsreformen på denna punkt vidtaga en mera provisorisk omarbetning av nu gällande strafflagsbestämmelser om ärekränkning lär knappast vara att förorda. Måhända har det ej heller varit interpellantens mening, att man här borde tillgripa den vanskliga utvägen att sätta en ny lapp på gammalt kläde.

Härpå yttrade

Herr R ö i n g: Herr talman, mina herrar! Jag anhåller att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för det svar, som han lämnat på de tvenne frågor, som jag framställt i min interpellation; ett svar, som utan tvivel skall väcka glädje och tillfredsställelse inom tusende hem. Hans excellens herr statsministern började i sitt anförande med att framhålla att han icke hade de förut-

Near å interpellation.
(Fort.)

sättningar, som erfordrades för att kunna ur juridisk synpunkt bedöma frågan och själv bilda sig en åsikt om vilka åtgärder, som borde vidtagas för att få rättelse i en eventuellt bristfällig lagstiftning på detta område. Helt naturligt saknar jag större förutsättningar därtill, och redan på grund därav kommer jag icke att i dessa ord, som jag nu yttrar uttala mig om den saken. Men jag vill för hans excellens herr statsministern dock påpeka, att det icke råder det minsta tvivel om, att underrättelsen, att nu gällande lagstiftning på detta område vore sådan, att en man, som innehaft landets högsta ämbete och som under sin levnad varit utsatt för de mest kränkande och sårande smädelser, ja, t. o. m. beskyllts för landsförräderi o. d., till följe sin död, innan högsta domstolens utslag fallit, icke kunnat få upprättelse genom en fällande dom, i högsta grad kränkt rättsmedvetandet hos tiotusentals laglydiga medborgare här i landet. Det stora antalet telegram och brev från möten, samman slutningar och enskilda personer från landets olika delar till såväl herr Hellberg i Karlstad som till mig till följe den föreliggande interpellationen tala sitt tydliga språk om, huru djupt deras rättsmedvetande kränkts, huru stor deras harm är över de nu gällande lagbestämmelserna på detta område och huru bittert de kände det, att Karl Staaff, som nått fram till rikets högsta värdighet och som åtnjöt ett förtroende från folkets sida på den posten, som ytterst få före honom, fick gå i sin grav utan att få den upprättelse, som han efter sitt oegennyttiga, hängivet uppoffrande och livslånga arbete för fosterlandets bästa i så hög grad förtjänat.

Men eders excellens det är icke i första rummet för att skydda den enskildes, i detta fall Karl Staaff, heder, som jag anser den nuvarande lagstiftningen på detta område i hög grad bristfällig. För oss, som haft den lyckan att stå Karl Staaff nära i livet, skall minnet av hans ädla personlighet aldrig förblekna. Vi veta, huru ofläckad hans heder var trots allt det förtal och all den smädelse, som han var utsatt för från så många av sina politiska motståndare. Den huvudsakliga anledningen till denna min interpellation är, att med all kraft framhålla, att det är ett statsintresse av den allra största betydelse, att ingen får ostraffad kränka annan mans heder, vare sig denne frånträtt sitt ämbete, innan smädelsen utkastats, eller gått bort ur tiden, sedan åtal väcktes. Jag hoppades i förra månaden, att jag skulle från dåvarande statsministern, herr Hammar-skjöld, ha fått erhålla ett svar, i vilket han i anslutning till min uppfattning skulle hava lovat medverka till en ändring av vår lagstiftning i av mig önskad riktning, men trots att herr Hammar-skjöld bort anse, att en dylik förändrad lagstiftning framför allt ur statens egen synpunkt är av den allra största vikt och betydelse, besvarade han icke min interpellation, innan han avgick från statsministerposten.

Det gläder mig, att eders excellens i motsats härtill lämnat mig ett öppet och, så vitt jag kan förstå, fullt tillfredsställande svar på mina frågor, varför jag ännu en gång beder att få framföra min tacksamhet.

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! I likhet med den föregående talaren tror jag, att man inom vida kretsar av vårt folk skall känna tacksamhet emot hans excellens herr statsministern för det svar han givit på interpellationen och för att han ställt i utsikt, att vår lags bestämmelser i det antydda avseendet skola komma att rättas till närmare överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet.

I själva verket kan man väl som en av de fulare episoderna i de sista årens politiska historia beteckna det förtalets fälttåg, som år 1914 sattes igång emot Sveriges dåvarande statsminister. Denne man, känd för sin lågande kärlek till land och folk och för sin, jag skulle vilja säga, hänsynslösa rättrådighet, utsattes för ett förtal, som gick på heder och ära. Förtalet framskvallrades utan blygsel å glada fester inom societeten här i Stockholm. Det serverades i järnvägsakupéerna på resor i olika delar av landet. Det användes som ett lämpligt medel att hålla målron och trevnaden vid makt av handelsresande, när de besökte sina kunder i landsorten. Det var en omtyckt krydda till trakeringen vid kafferepen. Ja, det framfördes till tingsmenigheternas uppbyggelse under pauserna mellan förhandlingarna, då man spisade middag på gästgivaregårdarna. Från dessa härdar spreds förtalet sedan av tjänstvilliga människor ut i allt vidare kretsar.

Karl Staaff gjorde till en början ingenting för att näpsa ofoget, vilket också var svårt, så länge det höll sig mera inom privatlivet. Men så trädde en vacker dag en gammal man upp på en offentlig talarstol här i Stockholm och omtalade under giftiga insinuationer för sitt auditorium, att Sveriges förutvarande statsminister varit mycket vänlig mot spioner; att han underlåtit att till vederbörande militära myndigheter expediera handlingar, som voro av synnerlig vikt för vårt försvar, samt att av denna uraktlåtenhet skulle stor fara kunna uppstå för vårt fädernesland. Detta tal trycktes i Stockholms större tidningar och spreds över hela landet. Och vid kafferepen och festmiddagarna nickade de goda medborgarna och även medborgarinnorna — de senare voro icke de minst intresserade härvidlag — och sade: nästan allt det där visste vi ju egentligen förut, men Gud ske lov, att vår ädle konung har genomskådat förrädarna och kastat ut dem ur råds-kammaren!

Efter detta offentliga föredrag slog Karl Staaff till och åtalade föredragshållaren. Innan målet blev avgjort, dog den förtalade. Vid hans bår gav Sveriges ärkebiskop hans minne den upprättelse, man kunde begära, och brännmärkte vederböriligen det förtal, varmed man försökt besudla det.

Den dödes anhöriga ansågo sig emellertid skyldiga att fullfölja åtalet. Detta fick den utgången, att rådhusrätten i sitt slutliga utslag dömde föredragshållaren till dryga böter. Hovrätten fastställde detta beslut. Men Kungl. Maj:t befriade den dömde från böterna, när förseelsen begåtts sedan den förtalade icke längre innehade sitt ämbete, och när åtal för sådant brott endast kunde fullföljas av målsägaren själv, ej av hans stärbhusdelägare.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Nu kan det naturligtvis icke komma i fråga att inlåta sig på något omdöme om detta utslag. Det må endast vara tillåtet att säga, att även hovrättens utslag, som ju gick i annan riktning, nog hade goda skäl för sig. Men vad jag här skall tillåta mig uttala är, att högsta domstolens utslag givetvis för framtiden kommer att bli bestämmande för huru lagen i ifrågavarande avseendet skall tolkas, och därmed är även ådagalagt, att en lagändring här är behöfvlig. Att förslag till en sådan skall avgivas, har nu herr statsministern ställt i utsikt. Härvid kan det ju vara en hugnad att veta, att just högsta domstolens nu omförmälda utslag i själva verket giver en fingervisning om behövligheten av en ändring. Ty detta utslag, varigenom den dömda befriades från böterna, innehåller också, att föredragshållaren dock skulle betala de dryga rättegångskostnader, som hovrätten ådömt honom, uppgående till 1,000 kronor jämte protokollslösen. Och det veta vi litet var, som känna till sådana saker, att denna förpliktelse att gälda motparternas kostnader icke betyder annat än att högsta domstolen i själva verket ansåg det åtalade förfarandet vara, låt mig säga, otillbörligt, oaktat detsamma av formella anledningar ej kunde beläggas med straff. Även från högsta domstolens utslag synes således ett gott stöd kunna hämtas för det krav på revision av vår lagstiftning i detta avseende, som hans excellens statsministern framfört. Själv vågar jag härvid som en man ur ledet, såsom en av dem, vilkas rättsmedvetande känt sig kränkt, uttala den meningen, att det med hänsyn till folkets respekt för rättvisan skulle vara lyckligt, om lagen bleve ändrad så, att man i framtiden icke bleve nödgad att på grund av formella skäl döma på ett annat sätt än de materiella skälen påkalla.

Karl Staaffs minne behöver icke någon ytterligare upprättelse, ty det kommer nog att leva ärat och vördat, när belackarens gärning för länge sedan sjunkit i glömskans djup.

Herr Rydén, Malmö: Herr talman! Jag vill för min del icke tillägga just mycket utöver vad som yttrats av de två föregående talare, vilka tillhöra det parti, som Karl Staaff i livstiden tillhörde.

Det är ju glädjande, att det finnes en utsikt, att åtminstone någon gång i framtiden sådana avita lagbestämmelser bli ändrade som de, vilka möjliggöra, att personer, som ha på det skamligaste och för rättskänslan mest upprörande sätt ärekränkt en person, kunna gå fullständigt ostraffade. Men jag kan icke underlåta att säga som uttryck för min personliga känsla det, att det skulle ha gjort mycket gott ifall det från regeringsbanken hade sagts ett ridderligt ord om en gammal politisk motståndare, som man på detta skamliga sätt i livstiden beljög. Och jag kan icke underlåta, då jag tillhör ett annat parti, att som uttryck för en känslostämning från den sidan säga det, att det hade varit önskligt, att lagstiftningsåtgärder mycket snart hade kommit till stånd, så att en trafik sådan som den, som bedrevs särskilt från vissa överklasskretsar gentemot Karl Staaff, icke finge för den närmaste tiden ostraffat fortgå. Jag vill säga det, att vad som skedde för tre år sedan mot Karl Staaff, det sker i dessa dagar mot en annan man,

Seur å inter-
pellation.
(Forts.)

som står politiskt och moraliskt långt höjd över dessa skamliga belackare och beljugare, och jag har velat giva uttryck åt den bestämda uppfattningen, att det hade varit nyttigt och lyckligt, om man vid sidan om löftet om en framtida lagbestämmelse fått höra ett bestämt ogillande och varnande ord, mot de förtälets tungor, som alltjämt löpa ute och beljuga på det skamligaste politiska motståndare.

Hans excellens herr statsministern S w a r t z: Herr talman! Med anledning av den siste talarens direkta uppmaning, att från regeringsbänken ett ord skulle sägas med avseende på den speciella fråga, som har föranlett interpellationen, så vill jag säga för min del det, att jag hade trott och har måst fatta interpellationen på det sättet, att det var fråga om vilka åtgärder från regeringens sida, som skulle i lagsiftningsväg kunna åstadkommas för att råda bot för någonting, som jag även i mitt anförande har förklarat vara kränkande för det allmänna rättsmedvetandet och således även för mitt. Jag har icke ansett mig kunna gå längre in på saken än så. Men i detta uttalande synes det mig, som om det skulle ligga alldeles tillräckligt av vad den siste ärade talaren ville, att det skulle direkt från min sida sägas.

Herr E d é n: Herr talman! Jag tror, att det finnes skäl till ytterligare ett par anmärkningar i denna debatt. Den första av dessa anmärkningar skall jag i någon mån anknyta till den synpunkt, som senast kommit upp genom herr Rydén's anförande, den synpunkten nämligen, att det icke är tillräckligt endast att man nu har förhoppning — och jag vill väl hoppas, man kan säga förvissning — om en ändrad och förbättrad lagstiftning, utan att det också behövs, att vad som nu här har framkommit samlar sig i en fullständig förkastelse-dom över hela den trafik, som har lett till den kasus, i vilken vi befinna oss — den fullständiga förkastelsedom, som folkets rättsmedvetande *också* har rätt att kräva. Jag kan i det sammanhanget icke undgå att fästa uppmärksamheten på, att det skulle behövas, att det spörsmål, som lett till denna debatt, flyttades över från första kammaren till den andra för att över huvud frågan skulle kunna komma fram. Man kan icke undgå att spörja sig om icke även på andra sidan korridoren fanns någon känsla för, att rättsmedvetandet var kränkt, att rättsreglerna voro otillfredsställande, och att den så bedrövligt konstaterade luckan i lagstiftningen behövde utfyllas, när man där icke ens ville vara med om, att frågan fick framställas. Nu har den i alla fall kommit fram, och den har fått ett svar, som en gång för alla fastslår, att här *är* en stor lucka i svensk lag. Jag vill icke för min del ställa det anspråket på den nuvarande regeringen, att den på något vis skulle ha tagit parti i själva rättstvisten. Jag kan förstå herr statsministerns uttalande, att han icke ansett sig så kunna göra. Men jag tror också, att vi hålla honom räkning för, att svaret är givet på sådant sätt och genom hans sista ord kompletterat på sådant sätt, att det icke hädanefter skall kunna sägas, att den trafik, som här blivit brännmärkt, har någon resonans i de kretsar, som *nu* bilda Sveriges regering.

Till detta också en ytterligare anmärkning. Herr Thyréns uttalande var i huvudsak byggt på den tankegången, att rätt att kräva upprättelse för förgripelse mot död man skulle tilläggas hans arvingar, med begreppet arvinge mer eller mindre utsträckt. Det vare långt ifrån mig att på något vis gå in i en juridisk diskussion om det spörsmålet, huruvida man bör inskränka sådan åtalsrätt till målsägarens arvingar, eller huruvida den också bör tillkomma allmänne åklagaren. Det är ju möjligt, att en utsträckning av den rätten till allmänne åklagaren kan stöta på ett eller annat hinder, ehuru, såvitt jag fattade relationen av professor Thyréns framställning rätt, han dock verkligen har sagt, att detta icke skulle möta några särskilt stora betänkligheter. I varje fall ber jag för min personliga del få uttala som min mening, att med den utsträckning och det djup, som det äreskändande förtalets förgiftningsprocess i det svenska samhället har tagit, skulle det vara av högsta värde, att det fastsloges såsom en statens angelägenhet att ta itu med en sådan trafik. Och detta fastslås, om man uttryckligen ålägger även allmänne åklagaren att ingripa i dylika fall. Det är på det sättet, som dessa förtalets spridare skulle känna sig stå icke blott inför risken att bli dragna inför rätta av den, som det gäller, och hans arvingar, med den osäkra utgång, som alltid kan följa i ett dylikt mål, utan också stå risken att bli utsatta för ett allmänt åtal, ett åtal av offentlig myndighet, när de nämligen kränka en man i offentlig ställning för hans ämbetsgarning. Redan själva åtalet blir, om det göres av allmän åklagare en förberedande näpst. Och en sådan kan, herr talman, sannerligen väl behövas. Jag skall därför uttrycka den livliga förhoppningen, att denna sida av saken icke måtte bli så undanskjuten, som man till äventyrs skulle kunna ha anledning att befara på grund av herr Thyréns uttalande, utan att man tvärtom håller uppe den synpunkten, att allmänne åklagaren skall ha rätt och skyldighet att i dylika fall ingripa.

Till sist ännu en reflexion. Det är i hög grad glädjande att, såvitt jag kan förstå, andra kammaren och den nuvarande regeringen i dag samlats i en enhällig mening, att den lucka i lagstiftningen, som konstaterats, bör fyllas. Men det skulle vara ännu mera lyckligt och i allra högsta grad av behovet påkallat, om andra kammaren också ville vara överens om den meningen, att detta, som nu ligger bakom oss, och av vilket Karl Staaffs fall endast liksom är den yttersta upprörande konsekvensen, så tillvida att han gick bort, innan domen hann falla — att allt detta bör bli en maning till alla, ingen nämnd och ingen glömd, att göra vad göras kan, för att i den mån därtill ännu är tid göra ett slut på, sätta en damm för den förtalskampanj, som alltjämt pågår, och av vilken utan tvivel många i denna sal ha personliga påminnelser litet då och då, i varje fall efter varje politisk sammandrabbning. Får den fortgå utan att det göres någonting ifrån deras sida, som kunna ingripa däremot, då fortgår likafullt, såsom nvs antyddes, en förgiftning av den allmänna meningen, som allt mer och mer ohjälpligt leder till de mest bedrövliga följder för hela vårt offentliga liv. Och drygt är ansvaret för den, som icke vill eller icke vågar i tid gripa in mot denna förgiftning.

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Herr Hallendorff: Herr talman! Jag ber att desto livligare få instämma i den maning, som den siste ärade talaren framförde, som jag är övertygad om, att erfarenheter av dylik förtalskampanj hava gjorts på alla håll, och att dess verkningar nog gått ut över alla partier. Jag har särskilt velat understryka denna hans maning därför, att det icke lär kunna förbises, att under de dagar, som för närvarande äro, det drives åtskillig sådan kampanj, som, med utnyttjande av ett i och för sig icke oberättigat missnöje, alldeles särskilt söker vända sig åt andra håll än det, som här förut berörts.

§ 4.

Svar å inter-
pellation.

Härefter lämnades ordet till

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Hans Ericson, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens medgivande har herr Lindhagen till förutvarande chefen för sjöförsvarsdepartementet framställt följande fråga:

»När kan det manskap vid flottan, vars tjänstetid utgick den 30 september och 31 oktober 1915 och som därefter såsom tillhörande värnpliktiga klass A kvarhållits, förväntas bliva hemförlovat?»

Med anledning härav får jag anföra följande:

Sommaren och hösten 1915 rådde av kända skäl alltså ett oavvisligt behov av inkallat manskap för att jämte stammanskap fylla bemanningen å flottans fartyg.

Att man därvid i främsta rummet måst tillgodogöra sig den utbildning, som under en 3 å 4-årig tjänstetid meddelats det manskap, vars kontraktsenliga avgångstid inföll samma höst, torde, såsom jag längre fram ämnar framhålla, få anses riktigt.

Som man icke kunde förvänta, att flertalet av detta manskap skulle rekapitulera på viss tid, bemyndigades genom ett nådigt beslut cheferna för underofficers- och sjömanskårerna att på därom gjord ansökan förlänga anställningstiden intill dess vidtagen mobilisering av flottan upphört för sådant manskap, vars tjänstetid utgick den 30 september eller 31 oktober 1915, och skulle avlöningen till sådant manskap, vilket borde anses vara anställt över stat, utgå enligt de för stammanskap gällande bestämmelser. Genom ett sedermera utfärdat nådigt beslut förordnades, att det manskap av samma kategorier, som icke tagit förlängd anställning, skulle efter slutad stamanställning överföras till värnpliktiga av klass A och i denna egenskap inkallas till krigstjänstgöring.

Med anledning härav meddelades dessa stamanställda, tillsammans omkring 500 man, av vederbörande stationsmyndigheter, att de ägde att välja mellan tre olika alternativ, nämligen:

1. att rekapitulera, d. v. s. taga förnyad anställning på 1 år eller längre tid,
2. att taga förlängd anställning under den tid mobiliseringen varade, eller
3. att överföras till värnpliktiga efter hand som de erhöles

avsked och att därefter omedelbart inkallas i egenskap av värn- *Svar å interpellation.*
pliktiga av klass A. *(Forts.)*

Det första alternativet, rekapitulation för viss tid, vilket under fredliga förhållanden alltid står till buds för sådant manskap, vars kontraktsevenliga tjänstetid utgår, valde 230 man.

Det andra alternativet, förlängning av anställningstiden till mobiliseringens slut, valdes av 69 man, under det att det tredje alternativet valdes av återstoden, eller 211 man. Av dessa sistnämnda voro emellertid en stor del tjänstgörande ombord å rustade fartyg och därför enligt bestämmelser i gällande reglemente för marinen skyldiga att kvarstå ombord i tjänst till expeditionens slut. Efter hand som de avpolletterades eller expeditionen upphörde, överfördes de till värnpliktiga av klass A.

På alldeles samma sätt hade dessförinnan de stamanställda, vars anställningstid slutade hösten 1914 och vilka på grund av flottans rustningar då måst kvarhållas i tjänst, fått välja mellan de olika alternativen; på enahanda sätt har förfarits med 1916 års avgående klass.

Hemförlovning av 1914 års avgående klass har beretts i huvudsakligen två omgångar, nämligen dels den 20 juni 1916 för den del, som överförts till värnpliktiga, dock sedan större delen därav redan förut hemförlovats på grund av ömmande förhållanden, sjukdom eller för deltagande i sådana kurser, vilkas genomgående ej kunnat uppskjutas, dels med ingången av november månad 1916 för den del av sagda årsklass, som tagit förlängd anställning under den tid mobiliseringen varar. Övertjänstgöringstiden har sålunda för 1914 års avgående klass varat antingen omkring 1 år 8 månader, eller omkring 2 år förutom för dem, som tidigare blivit hemförlovade.

Emellertid måste det anses lämpligare, att samtliga tillhörande en avgående årsklass kvarstå under övertjänstgöring lika lång tid och således hemförlovas samtidigt, vare sig sådant kvarstannande skett som stamanställd eller värnpliktig. Efter den principen har förfarits med 1915 års avgående stamanställda, vilka äro de som interpellanten närmast avser. På grund av att flottan hålles rustad, dock icke i större omfattning än vad som för neutralitetsskyddet kräves, är det nödvändigt att tillsvidare kvarhålla detta manskap. Hemförlovning kan därför icke, såvida icke förhållandena bliva väsentligt ändrade, beredas dem förrän instundande höst och har Kungl. Maj:t på chefens för marinstaben förslag, genom beslut redan den 16 sistlidne mars förordnat, att de f. d. stamanställda, vars anställningstid utgick hösten 1915 och som tagit förlängd anställning intill dess vidtagen mobilisering av flottan upphört, må erhålla avsked, och att de av samma kategori, som blivit överförda till värnpliktiga av klass A skola hemförlovas med ingången av oktober månad 1917, således efter knappa 2 års övertjänstgöring. Samtidigt bestämdes, att den tid efter hösten 1915, som övertjänstgöringen varat, skall tillgodoräknas manskapet som fullgjord krigstjänstgöring enligt § 28 V. L. Till följd härav torde dessa sålunda icke komma att åter inkallas förrän övriga A-klassare fullgjort motsva-

Sear å interpellation.
(Forts.)

rande tjänstgöring i 3 omgångar à 8 månader varje eller på annat sätt förlagd tid om tillsammans 2 år.

Härmed torde interpellantens i dessa avseenden gjorda framställningar vara besvarade. Interpellanten har ytterligare önskat erhålla svar å följande förslag och önskemål, som blivit honom tillställt da av mobiliserade värnpliktiga av klass A.

Första önskemålet avser att krigstjänstgörings- eller mobiliseringsperioden bestämmas lika lång för alla, oavsett huruvida inkallelse eller omedelbar överföring från fast anställning föreligger.

Denna uppfattning, som tydligen åsyftar, att de från fast anställning kvarhållna eller till värnpliktiga överförda skola övertjänstgöra endast en tid av 8 månader, vilket, som jag senare skall framhålla, är den för sådana inkallade A-klassare, vilka redan lämnat tjänsten, beräknade tjänstgöringstiden, är för närvarande icke tillräddig, om den dock kan synas önskvärd för f. d. stamanställda. De, som hava fast anställning vid sjömanskåren, hava gjort sjömannens yrke till sitt och fortsätta sålunda detta sitt yrke med samma och i vissa fall högre lön än förut. De hava vid avgången från sjömanskåren en medelålder av omkring 24 år, hava endast undantagsvis bildat familj och torde icke ha förskaffat sig någon civil anställning, enär beslut om deras kvarhållande varit för dem känt flera månader i förväg. I valet mellan att kvarhålla dessa stamanställda i tjänst eller att inkalla äldre A-klassare, som i regel bildat familj och vunnit anställning i det civila livet, synes icke någon tvekan böra råda.

Andra önskemålet innebär att tiden för utryckning från krigstjänstgöring bestämmas (angives) vid offentlig kungörelse om mobilisering.

Tiden för utryckning av mobiliserat manskap har under de två senaste åren alltid kungjorts i samband med ordern om deras inryckning. Endast för f. d. stamanställda, som kvarstått eller kvarhållits i krigstjänstgöring, har utryckningstiden icke kunnat bestämmas omedelbart; den har dock meddelats i god tid före utryckningen. Sålunda har, som jag redan anført, den 16 sistlidne mars beslutats, att 1915 års avgående stamanställda skola hemförlovas i början av oktober 1917, sålunda mer än 6 månader före utryckningstiden. När de f. d. stamanställda, vilkas anställningstid utgick hösten 1916 och vilka nu äro kvarhållna i tjänst, skola hemförlovas, kan av naturliga skäl icke ännu bestämmas, men torde deras övertjänstgöringstid i likhet med 1914 och 1915 års avgående stamanställda kunna beräknas till omkring 2 år, därest flottan ännu hösten 1918 nödgas vara mobiliserad.

Tredje önskemålet är att högsta maximitid för en mobiliseringsperiod anslås till 4 månader.

Krigstjänstgöringsperiodens längd kan bestämmas med hänsyn dels till den krigsberedskap, som kräves av vår mobiliserade flotta, dels till den värnpliktiges eget intresse, så att krigstjänstgöringen blir för honom minst betungande.

Med hänsyn till krigsberedskapen kunna icke flottans A-klassare inkallas i så korta perioder som de, vilka tillämpas vid armén,

dels därför att flottan för neutralitetsskyddets effektiva utövande *ständigt* måste innehåva erforderlig krigsberedskap, vilken icke kan bibehållas med ofta återkommande ombyten av särskilt förhandsmän, dels emedan flottans A-klassare i allmänhet äro mera svåråtkomliga än arméns. Allt för täta inkallelseperioder skulle därför välla osäkerhet i avlösningarnas fortgång.

Svar å interpellation.
(Forts.)

På grund av svårigheten att med inkallelseorder träffa mari-nens värnpliktiga, särskilt de å sjömanshus inskrivna, vilka ju äro sjöfarande, har det icke kunnat undvikas, att krigstjänstgörings-tidens längd blivit i vissa fall ojämnt fördelad mellan de inkallade. Av de omkring 390 A-klassare, som inryckte den 20 januari 1917 för att uttrycka den 20 september samma år hava sålunda omkring 150 förut icke alls fullgjort någon krigstjänstgöring eller varit inkallade högst 14 dagar vid mobiliseringens början, under det att de återstående 240 tidigare varit inkallade under en tidslängd, varie-rande mellan 3 och 8 månader. Givetvis vore det lämpligt om krigs-tjänstgöringen drabbade personalen i möjligaste mån lika och så att de värnpliktiga därav åsamkades så ringa olägenheter som möjligt.

Jag har med anledning härav anbefallt undersökning, huruvida för de värnpliktiga A-klassare, som redan fullgjort en längre tids krigstjänstgöring vid flottan, med hänsyn till krigsberedskapen en minskning under 8 månader lämpligen kan äga rum. Skulle så visa sig vara förhållandet, vilket jag hoppas, ämnar jag förelägga Kungl. Maj:t förslag i ärendet.

Att inkallade A-klassare nödgats underkasta sig personliga upp-offringar är beklagligt, men har för rikets säkerhet varit nödvändigt. Till det ekonomiska ber jag att senare få återkomma. För att så långt sig göra låter inskränka inkallelsen av A-klassare, av vilka de äldre oftast bildat familjer och vilka innehåva civila befattningar, som de nödgas avbryta, har man såsom jag redan framhållit, under en längre period, nämligen 2 år, omedelbart kvarhållit avgående f. d. stamanställda, vilka rimligen icke kunna frambära några vä-gande skäl, varför de skulle likställas med dessa äldre nyssberörda A-klassare.

Att överhuvudtaget så många A-klassare måste vara inkallade beror på, att flottans fredsorganisation i bemanningshänseende är, för att vara så billig som möjligt, lagd så, att bemanningen vid mo-biliseringen utökas icke blott av värnpliktiga utan av f. d. stam-anställda, avsedda för sådana befattningar, som icke kunna bestridas av värnpliktiga med endast 300 eller 360 dagars fredsutbildning. Enär dessutom vakanserna vid sjömanskåren äro och sedan en längre tid tillbaka varit särdeles betydande, har det givetvis varit nödvän-digt att i ännu högre grad begagna sig av inkallade värnpliktiga, särskilt A-klassare.

Fjärde önskemålet är att med avseende på avlöningsförmåner i form av inkvarteringsbidrag samt portionersättning, mobiliserade A-klassare måtte komma i åtnjutande av dessa förmåner i likhet med stamanställda, och att inkvarteringsbidrag måtte komma att utgå från mobiliseringens början.

Soar å inter-
pellation.
(Forts.)

Beträffande de mobiliserade A-klassernas avlöningsförmåner, äro de icke så låga, som man skulle vara benägen att föreställa sig med tanken på talet om den ekonomiska uppoffring, som dessa värnpliktiga få underkasta sig.

En U. O. K. har sålunda per månad i krigslön och särskild ersättning 77 kronor 50 öre, en korpral eller 1:sta kl. sjöman 55 kronor och en menig 27 kronor 50 öre. Den särskilda ersättningen, utgörande resp. 40, 25 och 12 kronor 50 öre utgår dock endast för den, som fullgjort minst 6 månaders krigstjänstgöring, men då retroaktivt för hela tjänstgöringstiden.

Dessutom kan en var efter gjord framställning erhålla familjeunderstöd med 1 krona om dagen för hustru eller orkeslös fader eller moder, som är änka, jämte 25 öre om dagen för varje barn. För familjeförsörjare med hustru och två barn bliva således de kontanta förmånerna följande: för U. O. K. 122 kronor 50 öre, för korpral 100 kronor och för menig 72 kronor 50 öre. Dessa äro de *kontanta* förmåner som utgå, och man må betänka att den värnpliktige under sin tjänstgöring icke behöver ha några utgifter för sin beklädnad, för mat och inkvartering. Många av de mobiliserade ha det säkerligen icke så bekymmerslöst i sina civila befattningar. Jag vill här dessutom erinra om den motion, som i år väckts inom denna kammare och som avser en fördubbling av familjeunderstödet för de värnpliktiga. För egen del sympatiserar jag med innebörden av denna motion.

Motsvarande kontanta förmåner per månad för stamanställda äro: för U. O. K. 67 kronor, korpral 54 kronor, 2:dra klass sjöman 33 kronor. (De förutsättas här utbekomma ett första lönstillägg och tillhöra 2. uppmuntringsklassen.) Härjämte kunna de erhålla inkvarteringsbidrag utgörande vid Stockholms station 20 kronor för U. O. K. och 15 kronor för korpral samt portionsersättning, belöpande sig till 36 kronor 90 öre för såväl U. O. K. som korpral (undantagsvis erhåller 2:dra klass sjöman i inkvarteringsbidrag och portionsersättning resp. 15 och 36 kronor 90 öre). Sammanlagda förmåner utgöra således: för U. O. K. 133 kronor 90 öre, korpral 105 kronor 90 öre och 2:dra klass sjöman (undantagsvis) 84 kronor 90 öre, allt så framt de bo i kvarter och således icke äro inkasernerade.

Därest de värnpliktiga även erhöle inkvarteringsbidrag och portionsersättning, skulle deras sammanlagda förmåner kunna uppgå till belopp, som med omkring 40 kronor överstege förmåner, som utgå till stamanställda av motsvarande grad, något som dock strider mot riksdagens flera gånger uttalade åsikter om det rätta förhållandet mellan värnpliktiga och stamanställdas förmåner. Sålunda skrev riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 162 den 10 april 1915 rörande ifrågasatt särskild ersättning åt mobiliserade värnpliktiga, följande: »Riksdagen vill dock därvid betona, att, såsom departementschefen framhållit, den särskilda gottgörelsen, varom här är fråga, icke får verka på sådant sätt, att en värnpliktig, som bildat familj, härigenom skulle i något fall erhålla en förmån utöver dem, som tillkomma den fast anställda med familj.»

Portionsersättning utgår dock till sjuka, som hava svårt att tillgodogöra sig maten i matsalen, efter medelpriset för portion jämte 10 % för tillagningen eller sammanlagt f. n. 1 krona och 23 öre per dag, i likhet med vad som finnes bestämt för värnpliktig i fredstjänstgöring, och vill jag nämna, att det antal värnpliktiga, som på detta sätt erhålla portionsersättning, är ganska stort.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Jag har tänkt mig en annan väg för att bereda ekonomiskt vederlag åt de A- och B-klassare, vilka efter mobiliseringens början hösten 1914 fullgjort längre tids krigstjänstgöring. Utredning här om pågår, och jag hoppas densamma skall kunna avslutas i så god tid, att proposition härom eventuellt må kunna föreläggas riksdagen.

Till sist ber jag få tillägga, att åtgärder helt nyligen vidtagits, varigenom antalet av de inkallade värnpliktiga minskats, och är min avsikt att, om så befinnes möjligt, vidtaga ytterligare åtgärder för att bereda hemförlovnin g åt de värnpliktiga, som icke oundgängligen behöva tagas i anspråk för fartygens bemanning jämte erforderlig reserv.

Vidare anförde:

Herr Lindhagen: Jag får tacka statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, för att han så utförligt redogjort för den tekniska sidan av A-klassarnas långa lidandes hitoria — ty man kan ju säga, att de ha till skillnad från andra värnpliktiga haft, enligt naturlagarna eller var det står skrivet, åligganden utöver andra värnpliktiga, som ha inkallats med hänsyn till de rådande oroliga tiderna. Vi kunna ju också vara tacksamma, för att i ett par avseenden sjöministern välvilligt lovat vidtaga åtgärder, för att framställningarna skola kunna bli bifallna.

Jag skall emellertid be att få i allmänhet uttala den anmärkningen, att det förefaller en lekman något egendomligt, att den vanliga utbildningstiden för värnpliktiga inom sjöförsvaret är så ordnad, att de icke skola kunna vara i stånd att på normalt sätt och efter regelbunden omskiftning mellan allesammans tillgodose sjövapnets behov, utan att det skall uttagas en särskild klass, som endast på grund av att de förut varit stamanställda åläggas en ofantligt mycket större tjänstgöringsskyldighet än flertalets andra inkallade värnpliktiga. Det måste ju också anses som ett mycket orättvist förhållande. Och jag tycker, att det är en ganska stor maktbefogenhet, som Kungl. Maj:t i själva verket har på detta sätt att inkalla dem och hålla dem till tjänstgöring huru länge som helst, kan man nästan säga, till följd av de uppfattningar, som kunna göra sig gällande inom sjömilitära kretsar om behovet av deras användning för sjömakten.

Dessa bägge principanmärkningar kunna knappast anses vara, för en civil uppfattning, tillfredsställande bemötta med det svar vi fått, ehuru jag kan förstå, att sjöministern på grund av den uppfattning, som råder i sjömilitära kretsar, anser dessa orättvisor

Svar å inter-
pellation.
(Forts.

vara oundvikliga eller, som sjöministern uttalade det, att de äro för rikets säkerhet nödvändiga.

För det första har nu emellertid blivit fastslaget, att alla inkallade komma att genom meddelanden i god tid förut få veta, att och när de skola uttrycka och befrias från vidare tjänstgöring. Detta skedde, meddelade herr statsrådet, den 16 mars i år, och interpellationen väcktes den 9 mars. Jag föreställer mig då, att initiativet i det avseendet har föranlett, att de omsidor fått veta detta. De ha länge, efter vad som för mig uppgivits, begärt hos närmaste chefer att få underrättelse härom, fastän utan resultat. Men nu skola de få det, och bättre sent än aldrig, kan man säga.

Men vidare skulle jag vilja beröra en annan sak, ehuru jag naturligtvis icke kan anses vara sakkunnig, och det är, att sjöministern som sagt anförde rikets säkerhet som skäl för denna ojämna fördelning. Denna fördelning är i och för sig mycket orättvis. Men har det verkligen varit ur sjömilitär synpunkt nödvändigt att på alla dessa pansarbåtar hålla denna besättning så här fast bunden vid tjänstgöring därstädes? Har det icke visat sig under kriget i allmänhet, att pansarbåtar kunna knappast användas, och har det icke visat sig särskilt, att under våra förhållanden de neutralitetskränkningar, som för vår del kunna befaras, äro av den minimala beskaffenhet, att man icke kan vara försvarad med att hålla dessa besättningar oavlåtligt utan någon egentlig praktisk och förnuftig tjänstgöring, bara hålla dem kvar mera på grund av en teoretisk fiktion av en fara än på grund av några verkliga praktiska förhållanden?

Det har också sagts — och det skälet berördes redan i fjol — att åtskilliga av de båtar, som hållits mobiliserade, äro till på köpet så gammalmodiga och fullkomligt utan stridsvärde, att om det verkligen utbröte något krig, skulle det icke falla någon in att använda dem och skicka dem ut i stridsvimlet. Men vad tjänar det då till att för skenet av en mobilisering hålla även sådana båtar bemannade med folk, som därigenom åsidosättas i sina rättigheter att få åtnjuta största möjliga likhet inför lagen?

A-klassarnas historia är verkligen ett belysande exempel på, huru godtyckligt det är ordnat med de här försvarsförhållandena och huru svårt det är för riksdagen och för de menige själva och för det civila omdömet att kunna förlika sig med alla de åtgärder, som vidtagas, och huru omöjligt det på samma gång är för dem att kunna få någon verklig ändring i dessa förhållanden. Ty som sagt var, Kungl. Maj:t är enväldig i detta fall, och Kungl. Maj:t rättar sig alltid efter vederbörande befälhavares och i sista hand sjöministerns uppfattning, och sedan har det övriga folket icke någon vidare hand med den saken, utan får finna sig och resignera inför vad som sker.

Emellertid ber jag få sluta med det som jag började med, att på grund av det besvär, som statsrådet nu gjort sig, och den vidlyftiga framställning vi fått och de löften, som framskymtat här och var mellan raderna och även i ett par fall tagit fasta konturer, så få vi väl resignera även nu och se framtiden an i den förhoppning,

att statsrådet försöker styra allt till det bästa, och att han måtte lyssna även till rösterna utifrån och nerifrån och icke bara till rösterna från sin närmaste omgivning.

Svar *u* interpellation.
(Forts.)

Herr **I n g v a r s o n**: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlata att säga, att det var med en viss tillfredsställelse jag tog del av det svar på interpellantens framställning, som herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet här lämnade. Det är icke första gången A-klassernas ställning varit på tal här i kammaren, och det glädde mig att höra denna gång, att i herr statsrådets svar visades ett försök till verklig förståelse för deras bekymmersamma ställning. Och jag tror, att kammarens övriga ledamöter i likhet med mig icke kunnat undgå att finna — om de sökt läsa litet mellan raderna i svaret — att i detsamma ligger ett erkännande av att det hittills icke varit så väl ordnat beträffande A-klassarna, som man skulle kunnat ha rätt att önska. Det skall under sådana omständigheter icke falla mig in att nu närmare gå in på de förhållanden, under vilka A-klassarna levat och ännu leva. Men jag kan icke underlåta att säga, att det har begåtts svåra försummelser och felgrepp beträffande anordningen av tjänstgöringen vid flottan. Det har från början, såvitt jag kunnat bedöma saken, varit ganska planlöst ordnat beträffande dessa inkallelser, och de ha i många fall drabbat synnerligen hårt och ofta — åtminstone är det mitt intryck — även orättvist.

Jag ber herrarna erinra sig, att vi ha en lag, enligt vilken värnpliktiga visserligen ha rättighet att återfå sin anställning efter värnpliktstidens slut, men denna lag har i stor utsträckning gjorts fullkomligt illusorisk, därigenom att de värnpliktiga och speciellt dessa A-klassare vid sin återkomst till det civila livet visserligen i en mängd fall återfått sina platser, men efter en eller ett par korta veckors arbete ha de blivit avskedade under en eller annan förevändning. Och sedan ha de tack vare denna sin lågt avlönade krigstjänstgöring stått utan platser och inkomstmöjligheter. Jag skulle kunna räkna upp många upprörande fall, där på grund av sådana omständigheter familjers lycka slagits sönder, genom att deras ekonomi blivit rubbad på grund av denna tunga börda, som drabbat dem genom den långa krigstjänstgöringen.

Den kritik, som föregående år riktats mot inkallelserna, att de ständigt drabba ett litet antal personer, medförde, att man i höstas fullständigt lade om detta system. I december månad utfärdades en allmän inkallelseorder för A-klassare inom vissa gränser. Men vad blev resultatet? Jo, vid flottans station i Karlskrona behöves då till den 20 januari i år ungefär 150 man, men i stället fingo de mellan 600 och 700 man. Man erbjöd då de av dem, som så ville, att resa hem på egen bekostnad. Det var ett 70-tal som antogo detta erbjudande och reste hem på egen bekostnad; var och en förstår, vad detta innebar för dem. De övriga, som voro överflödiga, fingo skickas hem på kronans bekostnad, några av dem ända upp till de nordligaste delarna av landet. En värnpliktig har visat mig en beräkning, som han gjort över vad det här sättet att gå till väga kostade kronan, och den slutade på 12.000 kronor. Jag kan icke yttra mig om riktighe-

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

ten av denna beräkning, men att döma av de siffror, som angävo-
ligga till grund för densamma, synes det vara fog för hans beräk-
ningssätt.

Jag skulle kunna nämna en hel rad andra exempel på huru detta
system för inkallelserna verkar, men jag skall icke vidare upptaga
tiden därmed.

Jag har med mycket stor tillfredsställelse tagit del av den redo-
görelse, som herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet
här har lämnat, men jag ber ändå att få begagna tillfället till att sä-
ga, att jag tror, att det finnes brister allttjämt, som det vore önskvärt
att få avhjälpta. Jag har mottagit en rad av klagomål från A-klassare
både i Karlskrona och i Stockholm och från skilda grupper, som varit
i tjänstgöring. Det föranledde mig för en tid sedan att hos veder-
börande marina myndigheter anhålla om upplysning rörande inkal-
lelsernas omfattning från 1914, då mobiliseringen tog sin början, och
tills nu på våren. Man tillmötesgick denna min anhållan, det verk-
ställdes en sådan utredning, och jag bereddes tillfälle att taga del av
den. Men samtidigt förklarade man, att största delen av utredningen
grundade sig på hemliga order. Jag hade således icke den minsta möj-
lighet eller rättighet att tillgodogöra mig de upplysningar jag erhö-
ll vare sig här i riksdagen eller på annat sätt. Så mycket vill jag
emellertid säga, att av denna utredning fick jag konstaterat, vad jag
förut hade kännedom om, att i en mängd fall befunno sig ännu i
februari månad A-klassare i tjänst, som varit inkallade trenne gån-
ger, medan flertalet endast varit inkallade två gånger och ett syn-
nerligen stort antal icke varit inkallade någon enda gång. Jag medgi-
ver gärna, att det kan finnas skäl, som i en del fall tala för att det
icke är så lätt att åstadkomma en fullt rättvis fördelning av denna
tjänstgöring. Men det kan dock icke vara nödvändigt att ordna det
så avsevärt olika, att en del personer skola tjänstgöra ända upp till
tre 8-månaders perioder eller kanske ännu mer, medan ett synnerli-
gen stort antal icke behöva utföra någon tjänstgöring alls.

Det skulle också kunna finnas skäl att säga litet om fördelnin-
gen mellan A- och B-klassarna. Det har uppgivits för mig, att ex-
empelvis sent i höstas blevo inga B-klassare inkallade, medan däremot
hela bördan lades på A-klassarna, och att det åter på vårsidan lär ha
tillgått så, att B-klassare i stor utsträckning blivit inkallade. Det är
möjligt, att man försökte åstadkomma någon slags rättvis fördelning
därutinnan. Jag kan icke bestämt yttra mig om det, men jag har
dock icke kunnat bli övertygad om, att så är förhållandet.

Då femte huvudtiteln behandlades i kammaren för icke lång tid
sedan, tillät jag mig fästa uppmärksamheten på ett av riksdagen fö-
regående år fattat beslut om viss särskild ersättning till de värnplik-
tiga, som nu inkallas till tjänstgöring vid flottan, men att detta be-
slut icke blev tillämpat på det sätt, som åtminstone jag för min del
hade fattat detsamma. Beslutet innebar, att efter sex månaders tjänst-
göring skulle de värnpliktiga vara berättigade till denna extra ersät-
tning. Det tolkades emellertid av flertalet myndigheter så, att om
de voro inkallade i två eller tre perioder efter varandra, så skulle det

först under varje period förflyta sex månader, innan de blevo berättigade till den särskilda ersättningen, medan enligt min mening beslutet innebar, att det endast gällde att ha fullgjort sex månaders tjänstgöring från första början. Nu har herr statsrådet här nyss uttalat, att dessa sex månader skola betraktas retroaktivt, och det är således avsikten, att det endast skall vara sex månader för en gång och icke för varje gång de värnpliktiga bli inkallade. Detta herr statsrådets uttalande gläder mig i högsta grad. Ty då jag vet, att beslutet förut av myndigheterna tolkats på motsatt sätt och således ett betydande antal värnpliktiga icke fått ut den ersättning, som riksdagen beslutat, så hoppas jag verkligen, att i herr statsrådets uttalande ligger den innebörden att den orättvisa, som på detta område skett gentemot de värnpliktiga, nu har blivit rättat eller i vart fall under den allra närmaste tiden kommer att rättas.

Vidare ber jag att få taga fasta på ett annat uttalande av herr statsrådet, som jag också anser vara värdefullt. Han uttalade sin personliga sympati för den motion, som är väckt här i riksdagen om dubbelt familjeunderstöd åt de värnpliktiga, som vid marinen tvingas att utföra denna synnerligen långa och hårda tjänstgöring. Motionen är ännu icke behandlad i kamrarna, men den förväntas snart komma till behandling där, och jag uttalar den livliga förhoppningen, att såväl vederbörande utskott som riksdagens kamrar måtte behjarta det uttalande, som herr statsrådet här gjort, i vilket jag för min personliga del vill livligt instämma, då jag anser, att denna personal både väl behöver och även väl förtjänat detta tillskott.

Vidare meddelade herr statsrådet, att han förbereder ett nytt förslag till riksdagen rörande avlöningsförhållandena för denna personal. Om jag icke är oriktigt underrättad, kommer det att innebära vissa förbättringar, som jag i så fall vill för min del hälsa med tillfredsställelse, om de komma.

Likaledes vill jag taga fasta på ett uttalande av honom, att han skulle för sin del i görligaste mån minska omfattningen av det antal värnpliktiga, som är erforderligt för flottans neutralitetsvakt. Jag vill icke inlåta mig på detaljer härvidlag, men jag har varit i tillfälle att se så pass mycket av flottans neutralitetsvakt, att jag har den bestämda uppfattningen, att en sådan minskning i ganska avsevärd omfattning kunde ha varit verkställd för lång tid tillbaka och detta framför allt under den tid av året, då isen i rätt stor utsträckning hindrar flottans rörelseförmåga. Man kunde under den tiden ha tagit väsentligt större hänsyn till den värnpliktiga personalens behov av att få sköta sina civila platser och därigenom få tillfälle att försörja sina familjer, än man gjort. Men därvidlag har det brustit alltför mycket.

Jag är som sagt glad över, att herr statsrådet gjort de välvilliga uttalanden vi här hört, och jag hoppas livligt, att han även i fortsättningen skall göra vad som är möjligt för att behjarta det verkliga nödtillstånd, som råder i en hel del fall beträffande de värnpliktiga vid flottan, och att även riksdagen, i vad på den ankommer, skall tillmötesgå förslag, som äro ämnade att verka i samma riktning.

Scat à interpellation.
(Forts.)

§ 5.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord lig-gande propositioner; och hänvisades därvid:

till jordbruksutskottet propositionen, nr 265, angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län;

till statsutskottet propositionerna:

nr 227, angående förvaltningen av riksförsäkringsanstaltens fondmedel;

nr 263, angående anslag för avsättning till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby m. m.;

nr 266, angående uppförande av ett nytt hospital vid Hälsingborg; och

nr 271, angående rätt för åtskilliga tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar med särskild yrkesutbildning att i avlöningshänseende tillgodoräkna sig viss föregående tjänstgöringstid;

till första särskilda utskottet propositionen, nr 264, angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 267, angående tilläggs-pension åt förste aktuarien i statistiska centralbyrån F. A. Sundberg.

§ 6.

Vidare föredrogos följande på kammarens bord vilande motioner; och remitterades därvid:

till statsutskottet motionen nr 412, av herr *Schotte m. fl.*;

till andra särskilda utskottet motionerna:

nr 413, av herr *Persson i Tofta*; och

nr 414, av herr *von Hofsten*.

Ang. återkal-lande av en motion.

Efter härpå skedd föredragning av motionen nr 415, av herr *Helger m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 200, med förslag till förordning om tillägg till 9 och 10 §§ samt om ändrad lydelse av 14 § 2 mom., 15 § 2 mom. och 16 § 6 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin begärdes ordet av

Herr *Helger*, som yttrade: Eftersom talmannen uttalat betänkligheter mot remiss av denna motion, anhåller jag att å egna och medmotionärers vägnar om kammarens tillstånd att få återtaga densamma.

Vidare anfördes ej. Den av herr *Helger* gjorda anhållan bifölls av kammaren.

Härpå överlämnades:

till bevillningsutskottet motionen nr 416, av herr *Ingvarson m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 418, av herr *Vahlquist*;

nr 419, av herr *Sterne*; och

nr 420, av herr *Bengtsson* i Norup *m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 421, av herr *Bengtsson* i Norup *m. fl.*

§ 7.

Statsutskottets härefter föredragna utlåtanden nr 6 och 70—82 bordlades åter.

§ 8.

Föredrogos vart för sig sammansatta stats- och lagutskottets nr 1 memorial:

nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 4, angående ersättning åt av utskottet anlitad sakkunnig ävensom åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa memorial hemställt.

§ 9.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo lagda på bordet lagutskottets utlåtanden nr 30—45, jordbruksutskottets utlåtande nr 45, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9—11, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 13 och 14.

§ 10.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr *Branting*, som yttrade: Herr talman! Världshändelser av enastående omfattning och räckvidd rulla upp sig denna vår 1917 inför våra ögon. Klarsynta bedömare hade redan tidigt förut sagt, att världskrigets fruktansvärda lidanden skulle inom alla folk ge en hittills oanad kraft åt demokratiens krav på en radikal brytning med det gamla system, där bestämmanderätten om nationens väl och ve låg i några få personers eller t. o. m. i någon endas hand. Den ryska revolutionen, som på några få marsdagar bröt ned i grus

Interpellation. och spillror enväldets skenbart starkaste fäste, har verkat som en isslossning för demokratiens krafter på alla håll i världen, där dessa icke redan förut kommit till fullt genombrott och genomtränga hela statslivet. I Tyskland, i Österrike och i Ungern är dagens signatur: radikala reformer i demokratisk riktning. De gamla valordningarna, som skulle hålla massorna tillbaka och betrygga de härskande klassernas väld, erkännas av de maktägande själva som ohållbara inför den nya tid, som bryter in.

I denna mening uppfylles redan ordet, att på världskriget måste följa världsrevolutionen. Den demokratiska väg, som med utgångspunkt från den oerhörda omvälvningen i Österns jätterike bruser fram över världen, är — det framgår redan klart — till sina verkningar oemotståndlig. Intet folk, som lever under föräldrade, odemokratiska författningsformer, kan undgå att känna dess kraft och att, så sant det självt vill bestå och fylla sin plats i den nya värld, vars konturer börja skönjas, också för egen del inrikta sin kraft i samklang med den stora världsrörelsen.

Av självklara skäl måste just i Sverige återverkan av denna allmänna demokratiska framryckning bli ofantligt stark. Medan våra skandinaviska brödrarfolk steg för steg genomfört den fullständiga demokratiseringen i stat och kommun på den helt ut erkända medborgerliga likställighetens grund, förmådde den svenska rösträttsrörelsen år 1907 blott avsätta en kompromiss i trötthetens och halvhetens tecken, en kompromiss, som de rösträttskrävande själva aldrig godkänt som en verklig lösning utan som tvärtom från det socialdemokratiska arbetarpartiets sida genast möttes med det orubbligt vidhållna kravet på en verklig demokratisk författningsrevision.

Vårt parti har sedan alltjämt upprepat detta sitt fundamentala krav och även i år fört det motionsvis fram inför riksdagen. En huvudpunkt i den nya ordningen, den lika kommunala rösträtten i stället för den 40-gradiga skalan, är redan behandlad, och förloppet blev det vanliga: andra kammaren sade ja, men första kammaren alltjämt nej. Nej, trots de redan hotande tecknen på hur sådant måste utmana en harmsen folkmening.

Inom kort föreligga till behandling de delar av den stora frågan, som tagit förm i yrkanden på ändringar i grundlagarna och som främst gå ut på att göra den politiska rösträtten verkligt allmän samt lika för kvinnor som män.

Det framstår för oss som otänkbart, att i den tid världen nu genomlever, Sveriges arbetarklass kommer att finna sig i att till en obestämmd framtid uppskjuta utplånandet av de hatade orättvisorna i den nuvarande rösträttsordningen, som, med sin 40-gradiga kommunala röstskala, med utestängande av massor av oförvitliga fattiga medborgare från utövandet av valrätten och undanskjutandet av halva nationen, kvinnorna, från all politisk valrätt redan verkar som en murken kvarleva från en för alltid förgången tid. De folkdemonstrationer vi bevittna landet runt, framkallade av det nu fallna högerstyrets underlåtenhet att i tid sörja för livsmedelstillgången i landet, tala ett manande språk att icke gå med likgiltighet förbi de djupt

rotade kraven på att även här i landet omsider fast grunda och be- *Interpellation.*
trygga folkets fulla bestämmanderätt över sina egna öden. *(Forts.)*

I överensstämmelse med en kompakt mening inom Sveriges arbetarklass tillåter jag mig därför att rikta till landets regering och till första kammarens majoritet den allvarliga vädjan, att de var för sig måtte med det snaraste bringa samhällsfriden i landet och möjligheten till sammanhållning inom vårt folk den gärden, att de klart och otvetydigt utfästa sig att medverka till en demokratisk författningsrevision i enlighet med folkets i de blivande valen uttryckta vilja.

Under återopande av dessa uttalanden anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsministern få rikta följande spørgsmål:

Är regeringen villig att sätta in sin kraft och sitt inflytande för att medverka till att skapa förutsättningarna för en författningsrevision, som i främsta rummet går ut på den 40-gradiga röstskalans avskaffande samt införande av allmän, lika och direkt rösträtt vid valen till andra kamaren för alla oförvitliga män och kvinnor?

Denna framställning blev på begäran bordlagd.

§ 11.

Herr talmannen gav vidare på begäran ordet till

Interpellation.

Herr V e n n e r s t r ö m och yttrade denne: Ett missnöje, starkare än någonsin tillförne, råder inom Sveriges djupa merborgarlager. I demonstrationer av hittills osedd omfattning, beundransvärda genom sitt orubbliga lugn och sin målmedvetna kraft, ha hundratusenden fattiga medborgare inför riksdag, regering och kommunala myndigheter burit fram sin bitterhet och sin förtvivlan. Den främsta drivfjädern till folkets impulsiva resning har varit hungern, den hunger, som den Hammarskjöldska regeringen åsamkade Sveriges folk genom sin vanskötsel av livsmedelspolitiken. »Giv oss bröd», har det ljudit från oöverskådliga skaror av fattiga, undernärda, hårt trälade arbetare. Men därjämte är demonstrationsrörelsen ett uttryck för det förtätade missnöje, som vållats därav, att kapitalets vinsthungrighet utan gräns utplundrat arbetskraften och undanhållit arbetarna en rimlig levnadsstandard, och därav, att politiskt kortsynta maktägare förvägrat Sveriges folk den fulla medborgarrätten. Likaväl som en framsynt regering i görligaste mån undanröjer den av nödläget å livsmedelsmarknaden orsakade oron bland folket, likaväl undanröjer den de senare orsakerna. För folkets och samhällets bästa — de enda ledstjärnorna för en landets regering — är det ena lika nödvändigt som det andra.

Med för varje dag stigande förtvivlan se landets arbetare, hur levnadsomkostnaderna oavslått springa i höjden, under det att deras inkomster blott i snigelt tempo följa efter. De se på samma gång, hur de stora kapitalföretagens krigstidsvinster ökas så abnormt, att blott ett omåttligt vinstbegär kan säga nej till arbetarnas begäran om vä-

Interpellation. sentligt höjda löner. De känna, att deras kropp, som till följd av ransoneringen tillföres mindre näring än normalt, icke kan i längden hårdas ut samma utslitande arbete som förr. Därför har ett av arbetardemonstrationernas förgrundskrav blivit: avsevärt höjda löner, som kunna jämna ut de höjda levnadsomkostnaderna, samt arbetstidens förkortning ned till 8 timmar pr dag, så att arbetarnas hälsa icke lider onödig skada. De kraven äro icke omöjliga att tillmötesgå. Det ryska samhället bereder sig på att övergå till 8 timmars arbetsdag. I Finland har man börjat genomföra 8 timmars arbetsdag vid statens järnvägar, och den privata industrien går provisoriskt med på samma reform i avaktan på en allmän lag om 8-timmarsdag. Sveriges regering har genom sina djupa försänkningar inom finans- och industrivärlden stora möjligheter att i vårt land raskt påskynda utvecklingen i samma riktning. Åtgärder från regeringen för åvägabringande av allmän höjning av lönerna och en väsentlig förkortning av arbetstiden äro nödvändiga.

Rösterna från oräkneliga folkskaror ha vidare ropat ut sin längtan efter en grundlig demokratisk författningsreform. De vilja icke längre tåligt foga sig i att ett fåtal politiskt förstockade föresenar och förhindrar en av folkets flertal begärd demokratisering av författningen, avskaffande av den 40-gradiga skalan, erkännande av kvinnans politiska likställighet med mannen, borttagande av rösträttsstrecken, åstadkommande av enkammarssystem o. s. v. Med för varje dag ökad indignation lägga de märke till hur den politiska utvecklingen i andra länder hastigt skrider fram mot vidgad demokrati, medan den står stilla i Sverige. I Finland enkammarssystem och fullständig demokrati. I Danmark har en demokratisk författningsreform trätt i kraft. I Norge ha nu även kvinnorna fått den allmänna rösträtten. I Ryssland genomföres nu republik, allmän rösträtt, rusdrycksförbud. I Tyskland proklamerar själva kejsaren »nyorientering», och tyska riksdagen tillsätter ett författningsutskott att förbereda omedelbara åtgärder till författningsdemokratisering. Hansestäderna avskaffa den privilegierade rösträtten. I Österrike utlovas genom ministerord vidgade medborgerliga rättigheter efter krigets slut. I England erhålla kvinnorna regeringslöfte om rösträtt. Blott i Sverige äro de politiskt maktägande ligkiltiga för eller fiendliga mot tidens oemotståndliga demokratiska krav. Förstakammarhögern värnar penningens politiska övermakt. Den bereder sig t. o. m. att vägra kvinnorna medborgarvärde. Regeringen tiger. Ett fortsättande på denna gamla politiska reaktionens väg leder förr eller senare till katastrofer. Ryssland är det sista varnade exemplet. En regering, som vill allvar av sin maning till lugn och samhällssolidaritet, ger en klar och bestämd signal till demokratisk »nyorientering». En regering, som icke lyssnar till tidens krav inom och utom landet, är en fara för lugn och samhällssolidaritet, är en samhällsfara.

Med denna motivering tillåter jag mig hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsministern få framställa följande frågor:

1) Kan man av statsministern förvänta ett omedelbart initiativ

till åtgärder för tillmötesgående från arbetsgivarnas sida av arbetarnas krav på höjda löner, kortare arbetsdag och bättre arbetsvillkor i övrigt?

2) Kan man av statsministern förvänta omedelbart initiativ till en s. k. politisk nyorientering till en grundlig författningsreform, varigenom folkets oundgängligaste demokratiska reformkrav snarast möjligt uppfyllas?

Jämväl herr Vennerströms ifrågavarande framställning bordlades.

§ 12.

Avgävos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Widlund*, nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 174, angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.;

herr *E. A. Nilson* i Örebro, nr 423, i anledning av samma proposition;

herr *Kristensson* m. fl., nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 230, angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen;

herr *Holmdahl* m. fl., nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 215, angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

herr *Osberg*, nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 187, angående försäljning av vissa delar av kronoegendomen Hunnebo nr 1 i Göteborgs och Bohus län; samt

herr *Lindhagen* m. fl., nr 427, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inställande av militärövningarna tillsvidare under år 1917.

Ifrågavarande motioner bordlades.

§ 13.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 106, i anledning av väckt motion om ändring av § 24 i kungl. förordningen om landsting den 21 mars 1862; och

nr 107, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag angående det kommunala utskyldsstreckets begränsning; samt

från jordbruksutskottet:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till lantförsvaret av de till Flyinge kungsgård hörande om-

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 50.

rådena Räfthagen och Kungsmarkerna i Malmöhus län m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

§ 14.

Till bordläggning anmälades:

lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förhindrande av viss tendens i undervisningen vid statsunderstödda skolor; och

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av herr Björlings m. fl. motion, nr 309, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av allmän semester för arbetare.

§ 15.

Härefter erhöles ordet av

Herr vice talmannen D. P e r s s o n, som yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren behagade besluta, att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden först måtte uppföras jordbruksutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för befordrande av potatisodlingen m. m., samt övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Persson</i> i Tofta	under 8 dagar fr. o. m. den 28 april,
» <i>Olsson</i> i Ramsta	» 8 » » 28 »
» <i>Andersson</i> i Höckerum	» 3 » » 30 »
» <i>Erlansson</i>	» 8 » » 30 »
» <i>Widlund</i>	» 4 » » 28 »
» <i>Akerlindh</i>	» 5 » » 30 »
» <i>Flognfält</i>	» 5 » » 30 »

herr <i>Rydén</i>	i Klosterbergane	under 7 dagar	fr. o. m. den 2 maj,
» <i>Borg</i>		» 3 »	» 28 april,
» <i>Bengtsson</i>	i Göteborg	» 5 »	» 28 »
» <i>Törnkvist</i>		» 3 »	» 30 »
» <i>Berg</i>	i Staby	» den 28 april,	
» <i>Eurén</i>		» 5 dagar fr. o. m. den 29 april,	
» <i>Nordström</i>		» 5 »	» 28 »
» <i>Löwegren</i>		» 6 »	» 30 » och
» <i>Bäcklund</i>		» 4 »	» 28 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.